

**ДО ПИТАННЯ ПРЕЗЕНТАЦІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ МУЗИКИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
культура правильного піару**

*(оглядова довідка за матеріалами
преси та інтернету за 2018–2020 рр.)*

Сьогодні важко уявити побут сучасної людини без музики. Безліч пісень, акустичних композицій, які прозвучали на концертних майданчиках, вправно знаходять своє «друге дихання», втілюючи новий сенс на різних медійних платформах. Телебачення, супермаркет, аеропорт, торговий центр, нічний клуб, спортивний зал, транспорт – музика звучить усюди [1].

В оглядовій довідці за матеріалами преси та інтернету «Експорт української музики за кордон: вітчизняні музиканти на міжнародних сценах» (випуск 3/3) бачимо, що українські музиканти, які так чи інакше надихаються етнікою, розповідають про свою ідентичність і нашу країну новою, актуальною мовою, зрозумілою та близькою іншим культурам. Українська популярна музика стає впізнаваною та потрібною.

Як же бути з класикою, яка увійшла в історію як приклад високого мистецтва. Протиставляючи класичну музику низькому мистецтву, її завжди вважали елітарною, такою, що розвиває естетичні смаки, налаштовує до серйозних роздумів, спонукає до осмислення дійсності.

Чи зберігається ця елітарність дотепер? Яким є сучасний слухач класичної музики? Кого вважають «послами» класичної української музики у світі, та як ці люди впливають на становлення культури цілих країн? Як із плином часу та розвитком технологій змінилася шкала застосування класичної музики в сучасному середовищі? [2].

Відповіді на ці питання допоможуть зрозуміти механізми популяризації української класичної музики, яка, завоювавши міжнародну увагу, може стати одним із інструментів формування іміджу України за кордоном.

Культура – це місток між всіма сферами суспільного буття, вона здатна об'єднувати представників бізнесу, влади, різні народи, долаючи соціальні та

мовні бар'єри, стереотипи та упередження, вважає Голова правління Академічного молодіжного симфонічного оркестру «INSO-Львів» Іоланта Пришляк. Вона зазначає, що класична музика має потужний позитивний вплив на свідомість людини, адже це не просто відпочинок, можливість розслабитись, – класична музика служить стимулом до розвитку образного та критичного мислення, тобто тих елементів, яких вкрай бракує людині, залежної від кліпової мас-культури епохи цифрових технологій [3].

Класична музика, балет, література, живопис – мистецтво загалом – є пропуском у «клуб цивілізованих» держав, переконаний диригент Національного президентського оркестру України, лауреат Шевченківської премії Василь Василенко. «Якщо народ здатний творити – він є розвинутим, а відтак із ним можна мати справу: укладати угоди, вести торгівлю, проводити переговори. Культура є тим, що позначає націю, наповнює її змістом, робить неповторною, а ще – вона не менший «щит» країни, ніж армія, бо мистецтво творить мир, не даючи розпочинатися війнам», – каже він [4].

На переконання володаря унікального бас-баритона Павла Гуньки, музичний спадок М. Лисенка та К. Стеценка для іміджу України набагато важливіший, аніж успіхи популярних виконавців. «Українцям варто більше цікавитися своїм музичним багатством. Україна досі шукає себе й цілковито не розуміє, що тільки через класичну культуру можна показати, що вона – поважна цивілізована країна... Тепер молода генерація мусить зрозуміти, що Україна може будуватися тільки на серйозній культурі», – зазначає митець і додає: «Забувайте, що Тарас Бульба ходить у шароварах! Треба показувати оперу по-сучасному... Тоді буде зрозуміло, що українська музика важлива й сучасна. Таким чином ви будете своєю ідентичністю. Це робота на тривалий час. Сподіваюсь, що за 10, 20, 100 років ситуація зміниться» [5].

Професор Національної музичної академії ім. П. Чайковського В. Василенко впевнений, що музиканти, оперні виконавці, диригенти в Україні – всі найвищого рівня, але українцям бракує уміння презентувати своїх і поширювати інформацію про своє, не вистачає культури правильного піару. «Ми не вміємо, а частіше не хочемо, своєчасно та достойно оцінювати й шанувати вдома наші таланти», – зазначає диригент. Зазвичай, українські артисти стають відомими спочатку на Заході, а вже тоді – на Батьківщині [4].

У липні 2019 р. український баритон Андрій Кимач серед 400 учасників здобув перемогу на міжнародному конкурсі класичних виконавців *Cardiff Singer of World* – одному з найпрестижніших серед молодих оперних співаків із усього світу. Ця подія раз на два роки проводиться корпорацією *BBC* за підтримки валлійської Національної опери та адміністрації міста і округу Кардіфф (Велика Британія). У 2019-му за перемогу в ньому змагалися понад 400 претендентів, найкращим серед яких судді визнали А. Кимача.

На конкурсі музикант заспівав українську народну пісню «Ой ти дівчино, з горіха зерня», яку журі та глядачі оцінили надзвичайно високо. «До мене підходили і казали, що це дуже красива музика. Питали, чому я не взяв ще українських пісень», – каже А. Кимач.

На жаль, навіть після перемоги, співак не має пропозицій щодо працевлаштування в Україні, працює за контрактом в інших країнах. Натомість британська преса, зокрема *The Guardian*, називає українця чудовим представленням «нещодавно коронованого Співака світу» [6].

Ще в 2018 р. у мережі з'явився запис виконання оперної арії молодого співачкою зі Львова Софією Чайкою на вулиці в італійському Римі. За цей час відео набрало вже понад 23 мільйонів переглядів і мільйони поширень у соцмережах. У коментарях іноземці дивуються: як такий талант може стояти на вулиці? «Якщо це не жарт професіоналки, то сюди мають прибути провідні оперні студії з належним фондом зарплати, – пишуть італійці. – У будь-якій цивілізованій країні світу такий талант знайшов би належний запит і винагороду, а репутація держави на цьому лише б збагатилася» [7].

Це слушно, адже культура є фундаментом здорового демократичного суспільства, а збереження культурного надбання та розвиток культурних традицій – надважливе завдання держави [3].

Усвідомлення важливості розвитку національної культури і зокрема класичної музики, як правило, притаманне високоосвіченим, амбітним політичним елітам і державним керманічам, каже В. Василенко [4].

Український флейтист Денис Савельєв вважає, що без сильної культури немає сильної країни. Відтак, усі головні держави світу вкладають кошти в культуру, бо саме вона презентує країну та націю [8].

В Україні є 7 оперних театрів разом із двома столичними – Національною оперою і Дитячим муніципальним театром. Майже в кожному обласному центрі є симфонічний оркестр.

Щодо інших країн, то в Німеччині налічується 13 оперних театрів, в Італії – 14 державних і близько 600 муніципальних, у Франції – 16, у Великій Британії – 14. Також у Німеччині близько 60 симфонічних оркестрів, у Великій Британії – 56.

Якщо перелічувати концертні зали, в яких передбачаються виступи симфонічних оркестрів, то в Німеччині їх щонайменше – 34, у Великій Британії – 27, в Італії – у кожному містечку своя концертна арена або амфітеатр, а у більшості великих міст Європи – по декілька залів та арен [4].

Важливо, що в Україні також починають з'являтися потужні мистецькі арени. Так, наприклад, зали Харківської філармонії зараз можуть конкурувати з сучасними майданчиками не тільки в США, а й багатьох інших країн, – вважає піаніст та диригент Станіслав Христенко, який активно творить і працює в Укра-

їні, мешкаючи вже 11 років у США. «Нині в Україні є багато важливих та успішних проєктів, що потребують “оселі” сучасної та комфортної, а головне – що таких нових просторів потребують глядацька аудиторія, суспільство та молодь», – каже музикант.

С. Христенко, реалізуюючи концертні й освітньо-просвітницькі проєкти, серед яких – *Nova Sinfonietta* у Харкові, вірить, що від таких заходів виграє і місто, й країна.

Поки що *Nova Sinfonietta* та інші проєкти митця не отримали фінансування від держави, та музикант сподівається, що підтримка таки буде, «адже такі проєкти – не просто мої фантазії та особисті амбіції, а інтерес міста, регіону, країни, їхні імідж та майбутнє», – переконаний композитор.

На думку С. Христенка, однією з найбільших проблем сьогоденної України є культурна ізоляція від європейських і світових культурних процесів та відсутність деяких важливих культурних інститутів здорового суспільства. І це тоді, коли в Європі, Азії, США класична музика зараз переживає неймовірний розквіт, передусім – за державні кошти. Країни активно інвестують у мистецтво й бачать у цьому необхідність та потенціал [9].

Однією з країн, що виділяє найбільше коштів на збереження й розвиток саме класичної музики, є Німеччина. Класична музика та німецькі оркестри для цієї країни є державним брендом.

Оксана Линів, одна з найзначніших диригенток світу, перша жінка, яка очолила Оперу та філармонійний оркестр у місті Граці (Австрія), стверджує, що для німців класика – це їхня самоідентифікація, і такий підхід справді дає результати.

Оперний співак П. Гунька, який багато працює в Німеччині, вважає, що ця країна є центром класичного музичного світу. «Я беру з них приклад, як працювати на українській ниві... Україна – друга держава після Німеччини за кількістю класичних пісень, і світ має знати про це багатство!», – переконаний музикант [10].

Справді, українці – одна з найбільш музично обдарованих націй світу, каже співзасновниця та артдиректорка *LvivMozArt* О. Линів, «просто система, в якій функціонують наші оркестри, філармонії, театри, існує все ще в дуже радянській парадигмі».

Попри те, диригентка звертає увагу на багато зрушень, які відбуваються в нашій країні в царині класичної музики. «Наприклад, за останні два роки відбуваються дуже позитивні зміни з Львівською оперою, з’являються прем’єри, приїжджають цікаві режисери-постановники, хореографи... Я бачу, що багато митців, з якими я співпрацюю на *LvivMozArt*, протягом року стали залученими значно більше, тому що інші оркестри їх також тепер запрошують на схожі проєкти,

і це дуже добре. Це примушує всіх підтягуватися і не спати, бо інакше ми просто втратимо свого слухача» [11].

Номінант премії «Греммі», диригент оркестру «Віртуози Києва» Дмитро Яблонський вважає, що класична музика має бути частиною життя кожної людини. Так, агенція *GAS Concert* та «Міжнародний Європейський фонд підтримки культури» представили сучасності гастрольний тур містами України симфонічного оркестру «Віртуози Києва» під назвою «Симфонії Всесвіту».

Директор оркестру Юрій Погорецький зазначає: «Це турне – наша перша велика спроба взаємодії віртуозних виконавців класичної музики з українським слухачем. За останні роки нам вдалось зреалізувати декілька проєктів з яскравими іноземними виконавцями, але ось так поїхати з симфонічним оркестром та солістом містами України – це вперше. Безпрецедентний проєкт» [12].

Для того, щоб класичну музику почули не лише у великих містах, а й маленьких містечках, робить усе можливе Олександр Пірієв – віолончеліст, генеральний менеджер Національної концертної агенції *UKR Artists*, яка об'єднала багатьох виконавців, композиторів та колективи України.

Як музичний продюсер О. Пірієв причетний до створення загалом понад 500 проєктів (серед найвідоміших – «Дні Музики Мирослава Скорика», «Три С», фестиваль *Kharkiv Music Fest*), кожен із яких був певним викликом та чимось абсолютно новим для мистецького життя України.

У рамках проєкту «Віолончельна Пектораль» музикант неодноразово грав у кількох десятках міст по всій Україні. «І головне – поряд із “мільйонниками”, обласними центрами було багато маленьких міст, як, наприклад, Городенка Івано-Франківської області або Володимир-Волинський біля Луцька. Цей проєкт тривав кілька років у форматі турне, і я ще раз переконався, що класична музика мусить звучати всюди. Особливо в невеличких містах, де такі акції відбуваються, як правило, з аншлагом. А ще бачу на концертах велику дитячу аудиторію», – зазначає О. Пірієв [13].

Такі мистецькі ініціативи є дуже важливими й справді дієвими, адже, за результатами опитування, проведеного соціологічною групою «Рейтинг» у вересні 2019 року, слухачів класичної музики в Україні побільшало. Так, другим найулюбленішим стилем музики для українців після попмузики (26 %) є музика класична (25 %). Народну музику обрали 21 % опитаних, шансон – 18 %, рок – 14 %. Потім – танцювальна музика або диско, клубна музика і джаз [14].

На переконання експертів, цей відсоток зростатиме ще, адже в червні 2019 р. українські шанувальники класичної музики, які до того часу могли слухати тільки закордонні радіостанції – польські, британські, німецькі, американські, – отримали нагоду слухати класику, цікаві розповіді та анонси на Радіо «Ісландія» – першому онлайнрадіо класичної музики в Україні, що транслюється в інтернеті.

За словами авторів проекту – Ольги Діброви, Сашка Жука й Стаса Невмержицького, вони своєю діяльністю прагнуть подолати кордони між мистецтвом, класичною музикою та українським суспільством.

«Скоро на радіо буде багато музики сучасних українських композиторів, які самі піклуються про те, щоб її записувати, і ми ведемо переговори про те, щоб її транслювати. Тому що багато композиторів, яких грають за кордоном, яким замовляють твори найкращі зали світу, в Україні залишаються невідомими. Про них потрібно розповідати й ставити їхню музику, щоб про них знали тут», – каже С. Невмержицький [15].

Щоб українських композиторів знали на рівні з зарубіжними, в 2018 р. «UA: Суспільне мовлення» запустило музичний проєкт «UA: КЛАСИЧНА МУЗИКА» – сайт, який містить 125 аудіозаписів класичних композиторів.

Композиції з фонду мовника викладено в безкоштовному доступі за адресою <https://classical.suspilne.media>. На сайті поряд із творами Мусоргського, Рахманінова, Бетховена, завантажено й композиції Леонтовича, Скорика, Лисенка, Римського-Корсакова та багатьох інших композиторів.

Всі композиції записані у різні роки різними виконавцями та оцифровані в єдину базу. Для зручності поруч із кожним треком доступна інформація з деталями про оркестр або музиканта. Серед виконавців – Національний заслужений академічний український народний хор ім. Г. Верьовки, Академічний хор імені П. Майбороди, Державний заслужений симфонічний оркестр України тощо.

Раніше ці записи зберігались на полицях архівів, інколи їх транслювали на радіо, тепер же їх може слухати кожен у зручний час і в будь-якому місці. Також планується запуск безкоштовних додатків для смартфонів на Android та iOS [16].

Продюсер Віталій Клімов зазначає: «Останнім часом особливі речі відбуваються навколо поняття “класична музика”. У Києві це новий формат відпочинку, наприклад, класика на даху, терасі, в парку. І звичайні громадяни корелюють себе з такими заходами, бо такий вид відпочинку став звичним. По-друге, це велика популярність концертів оркестрів, які виконують і класичну, й сучасну музику. Саундтреки до фільмів на 80 % мають симфонічну складову, й люди, які чують ці саундтреки у кінотеатрах, потім ідуть на концерти, тому що вони їх полюбляють» [17].

Київський піаніст Антоній Баришевський, соліст Національної філармонії України, підтверджує, що експерименти з нетиповими локаціями для класичної музики зараз поширені, й часом можуть бути дуже доречними. «Таке вже склалося ставлення до філармонії – як до запліснявілої будівлі, куди ходять лише старі люди. Аби здолати такі стереотипи, організатори влаштовують концерти в незвичних місцях, щоб зблизити культуру класичної музики та сучасну. Тож люди, які ходять на техно-вечірки, можуть прийти на вечір академічної музики, бо бачать, що це стильно й цікаво», – зазначає музикант [18].

Класична музика справді по-різному звучить у різних локаціях, переконана організаторка проєкту «Класик Пікнік» Марія Дідковська. «У концертному залі, консерваторії, опері – це одне – це ідеально чистий звук і це в особливих випадках. На природі – зовсім інше, бо через різні фонові звуки ми чуємо не просто музику, – звучить усе місто», – каже вона.

У червні 2019-го в рамках проєкту «Класик Пікнік» у київських парках відбулося два великих безкоштовних концерти класичної музики.

«Київ усе більше оживає та наповнюється сенсом... кожен глядач знайде розваги на свій, навіть найвишуканіший смак. Тепер навіть поціновувачам інструментальної класичної музики не обов'язково вивчати афіші консерваторії або філармонії, бо насолодитися шедеврами світової класики можна під відкритим небом», – зауважує М. Дідковська [19].

Що таке класика у сучасному розумінні та наскільки захоплюючими і неформатними можуть бути перформанси зірок академічної сцени доводить і одна з наймасштабніших подій у сфері класичної музики – міжнародний фестиваль *LvivMozArt*.

Упродовж десяти днів фестиваль запрошує на більш, ніж 20 подій, зміст яких виходить за рамки звичних академічних шаблонів та кліше, переміщуючи глядача у просторі та часі. Організатори фестивалю прагнуть розбивати рамки, в які десятиріччями була оформлена класична музика.

Наприклад, у трамвайному депо відбувся вечір, що поєднав музику та візуальне мистецтво – концерт з відеоінсталяцією. Під класичні твори глядачі змогли «побувати» у різних історичних періодах Львова, побачити життя його етносів, мешканців, зміни правлінь і панувань. Відеоінсталяція базувалася на ескізах, які створив під час *SocialDreamingWorkshop* відомий австрійський сучасний художник Вольфганг Вердігір [20].

Базовою місією таких заходів у різних містах України є найдоступнішим способом наблизити класичну музику до найширшого кола людей, привернути увагу до таких цінностей, як класична музика, особливо українська.

Зробити так, щоб українська музика звучала в провідних містах України, а в перспективі й Європи є ціллю проєкту *Ukrainian Live Tour*, який стартував у вересні 2019-го й реалізовується за підтримки Українського культурного фонду.

«Ми знаємо та слухаємо європейських композиторів, а наскільки добре знаємо своїх? З понад 1000 композиторів України більшість пересічних громадян назвуть до 10. Ми готові докласти максимум зусиль, щоб це змінити. Музика має звучати. Коли музика не звучить, вона не існує», – кажуть організатори [21].

Ukrainian Live Tour – довгострокова стратегія популяризації української класичної музики. Ідея проєкту полягає у зверненні уваги на музичні твори українських класиків, які організатори хочуть презентувати в масштабах усієї країни.

Директор *Ukrainian Live Tour* Тарас Демко зауважує, що нематеріальна культурна спадщина нашої держави зараз не в надто хорошому стані, тому просто необхідно акцентувати увагу на важливості її збереження.

Організатори туру сконцентрувались на маловідомій музиці композиторів Галичини. Вибрані твори є забутими, адже впродовж довгого часу владою СРСР було заборонено згадувати імена композиторів, що їх створили [22].

Ukrainian Live Tour організовує концертні події у найбільших містах України. Щоб привернути увагу до краси та значущості українського мистецтва, до проєкту залучено найкращих музикантів [23; 24].

«Реалізуючи цей проєкт, ми хочемо відродити всю несправедливо забуту якісну українську класичну музику, яка може сміливо конкурувати з сучасними світовими шедеврами», – переконаний художній керівник *Ukrainian Live Tour* Ігор Остапович [22].

Ще одним унікальним проєктом, що має на меті презентувати українську класичну музику в Україні та світі є *Ukrainian Art Song Project*, у рамках якого в одній із найпрестижніших студій світу *Glenn Gould Studio* вже записано понад 400 творів Миколи Лисенка, Кирила Стеценка, Якова Степового, Станіслава Людкевича, Стефанії Туркевич, Василя Барвінського та інших.

Засновником і мистецьким керівником проєкту є зірка європейської оперної сцени, викладач співу та акторської майстерності Павло Гунька, який робить усе можливе, щоб презентувати класичну українську музику на міжнародній арені [5].

Ukrainian Art Song Project – це оригінальні твори, а не обробки фольклору. В Російській імперії, а згодом і в радянські часи намагалися показати українську культуру як недорозвинену й примітивну, й усіякі прояви інтелектуального мистецтва або замовчувалися, або придушувалися. Через це більшість мистецьких пісень українських композиторів виконувалися рідко, а замість того створювався образ української класичної музики як виключно прив'язаної до фольклору. Проте багато творів, які зазвучали на світовій сцені завдяки Павлу Гуньці, спростовують цей міф і показують, що українська музика має безліч зразків високого європейського мистецтва [25].

На сайті www.ukrainianartsong.ca кожен співак зможе перенести будь-яку з пісень у свій голосовий діапазон. Таким чином, кожна українська мистецька пісня може виконуватися усіма голосами. Для співаків іноземців, що не володіють українською, сайт містить буквальний переклад тексту англійською, що дозволяє вибрати те слово, яке найбільше підкреслить унікальну інтерпретацію співака. Щоб допомогти з вимовою, на сайті є таблиця, в якій еквівалентні звуки написано латинськими літерами. Тож, українські мистецькі пісні, які були доступні лише кільком сотням українських співаків, тепер стали доступні мільйонам.

Важливо зазначити, що цей проєкт П. Гуньки є довготерміновим і неприбутковим музичним заходом, розробленим за сприяння Товариства Української Опери Канади, мета якого – популяризація української класичної музики [10].

Таким чином українська класична культура шириться світом, відкриваючи й презентуючи по-новому нашу державу.

У 2019 р. у Відні пройшов концерт класичної музики, організований Українським Інститутом. Музиканти виконували австрійську музику, а також твір Бориса Лятошинського, його третю симфонію, яка була цензурована радянською владою наприкінці 1940-х – на початку 1950-х, і заборонена для виконання на багато десятиліть в оригінальній редакції.

Генеральний директор Інституту Володимир Шейко ділиться враженнями, що австрійські музиканти з оркестру підходили до українців і казали: «Ми все життя виконуємо дуже різну музику, але ніколи не чули про цього композитора, це автор світового масштабу».

«Це якраз приклад мистецтва, яке нам невідоме, світові невідоме, навіть професійним музикантам часто невідоме», – пояснює В. Шейко [26]. :

За словами українського флейтиста Дениса Савельєва, соліста американського *The Orchestra Now* під керівництвом Леона Ботштайна, в Америці, наприклад, про українську класику знають дуже мало, але людям цікаво відкривати невідомі перлини класичної музики.

Д. Савельєв навчається у Нью-Йорку, концертує в Європі, Америці й Азії, і його вважають послом України в популяризації сучасної класичної музики.

Так, у програму з популярними творами музикант намагається включати твори українських композиторів. «Я виконував наших композиторів на фестивалі *Eurasian Festival* разом із сестрою Марією, а також брав участь у меморіальному концерті пам'яті відомого співака Василя Сліпака, який загинув у війні на Донбасі. Цей концерт в Українському музеї в Нью-Йорку організовував український піаніст Павло Гінтов. Люди їхали із сусідніх штатів, причому не тільки українці» [8].

Популяризує українську музику в США й українська музикантка Надія Шпаченко.

У 1991 р. виїхавши в Ізраїль, а потім – у Штати, щоб отримати ступінь бакалавра класичної музики в Кембриджі, українська піаністка Н. Шпаченко не припинила співпраці з українськими композиторами та продовжує виконувати їхні твори. Музикантка багато співпрацювала з Юрієм Іщенком, який написав для неї Шосту фортепіанну сонату, з якою, а також іншими творами композитора, вона виступила в США. Ще один український композитор – харків'янин Олександр Щетинський – написав фортепіанний квінтет «Епілог», прем'єру якого Н. Шпаченко виконала в кількох містах США.

У січні 2020 р. у Лос-Анджелесі (США) на 62-й церемонії «Греммі» майстерність української піаністки було відзначено найвищою музичною нагородою – Н. Шпаченко отримала нагороду в номінації «Найкращий збірник класичної музики» з альбомом *The Poetry Of Places* («Поезія місць»). Ця номінація на «Греммі» стала для професорки музики в Каліфорнійському державному політехнічному університеті в Помоне вже третьою [27].

«Моя основна творчість – просувати сучасну музику, щоб її впізнавали, щоб її грали інші піаністи. Сподіваюся, що багато з цієї музики, яку я створюю, залишиться, і її будуть виконувати через 100 і 200 років так, як зараз ми виконуємо класичну музику» – ділиться мрією українка [28].

Об'єднати унікальні стилі під час виконання нових музичних версій відомих військових пісень вдалося у жовтні 2019-го оркестру ВПС США, який гастролював в Україні, та Національному президентському оркестру України.

«Основна мета нашого туру – віддати шану військовим традиціям обох країн, відзначаючи незалежність українського народу через музику», – сказала Крістіна Мур Уррутіа, командир і диригент Оркестру військово-повітряних сил США в Європі.

Також до Оркестру впродовж туру Україною долучалися Струнний оркестр камерного оркестру Львівської опери та Національний філармонійний оркестр.

Члени Оркестру пишаються тим, що вони не лише музиканти, а й музичні послі, що спілкуються через музику, яка є невід'ємною формою спілкування і допомагає зміцнювати культури та підвищувати тривалу довіру та повагу між народами [29].

Загалом в Америці розуміють, що музика – дуже важливий елемент у житті людини й держави.

Такий підхід працює і в Польщі. Проте, ще 20–30 років тому звучання сучасної української класичної музики в Польщі було дуже рідкісним явищем, – констатує Голова Об'єднання українців у Польщі (ОУП) Петро Тима. Поза тим, він переконаний, що сьогодні відбувається процес зближення і поляки можуть відкривати для себе українське кіно, українських сучасних композиторів, їхні твори.

Цьому сприяє і проведення спільних польсько-українських проєктів, одним із яких є «Дні української музики у Варшаві».

Український композитор і піаніст, директор Державного спеціалізованого видавництва «Музична Україна» Богдан Кривопуст переконаний, що фестиваль є одним із найважливіших мистецьких заходів, які проводяться у Східній Європі, і який організовано на високому рівні. «Проведення такого заходу – доказ того,

що українська культура нині з'являється в Польщі у своєму різноманітті. Фестиваль матиме позитивний результат, а українська класична музика буде все більш присутньою в Польщі», – впевнений співорганізатор заходу П. Тима.

«Намагаємося донести до польського слухача інформацію про те, що українська музична культура має високу художню якість. Тому в своїх рецензіях журналісти дивуються, що вони про це не знали, й що українська музика заслуговує на поширення та світову кар'єру», – ділиться артдиректор фестивалю й голова фундації *Pro Musica Viva* відомий польський диригент та композитор українського походження Роман Ревакович [30].

Він пояснює: «В інших містах поза столицею не почути української музики. Діє авторитет західної творчості. Для Польщі визнаною є світова музика: німецька, французька, англійська, російська. Загалом у світі українська культура є зовсім невідома, і коли держава не буде вживати засобів промоції своєї культури, так буде й надалі», – каже диригент [31].

Переконалася у важливості таких культурних заходів і українська музикантка Анна Іванющенко, взявши участь у концертах класичної музики, які в листопаді 2019-го пройшли в японських містах Токіо та Кіото.

На концертах було представлено композиції від барокової до сучасної музики, завдяки чому слухачі мали чудову нагоду ознайомитись із українською музикою різних епох та стилів. А чи не найважливішим аспектом концертів стала їх просвітницька спрямованість: Посольство України в Японії спільно з доцентом Львівської музичної академії Лілією Шевчук-Назар підготувало програму концертів японською мовою з біографіями українських композиторів, завдяки якій гості зрозуміли особливості та історію розвитку української класичної музики.

Японський хор виконав «Щедрик» М. Леонтовича та «Многая літа», артистки Ема Коно та Мізукі Акіба зіграли всесвітньо відому «Мелодію» сучасного українського композитора М. Скорика [32].

Голова мистецької асоціації «Японія-Україна» Чіє Савада вважає, що такі заходи є великою подією, тому що українську класичну музику майже не можливо почути в Японії.

«Жива і натхненна, дуже цікава в стилістичному сенсі українська музика XVIII століття, яка не так часто знаходить собі дорогу в Україні, – зазвучала в Японії! Поряд із нею – рідкісні зразки оригінальної музики для української поздовжньої флейти, а також уже класичні українські скрипкові й фортепіанні твори – на поважних сценах у Токіо та Кіото, при вщент заповнених залах!» – ділиться враженнями викладачка класу української сопілки, віртуоз Божена Корчинська [33].

Українська музикантка А. Іванющенко вважає, що культурна дипломатія – один із найважливіших чинників формування позитивного іміджу нашої держави за кордоном [32].

Палким дипломатом промоції української музики в світі вважають піаністку Наталю Пасічник. Її диск *Consolation* (2016) з українською класичною музикою отримав виключно найвищі оцінки в рецензіях найбільших професійних журналів світу та став подією року в німецькому журналі *Mittelbayerische*.

У рамках другого фестивалю української музики у Швеції «Переосмислюючи Європу: Україна» (*Rethinking Europe: Ukraine*) – єдиній платформі Скандинавії, де меломани мають змогу познайомитися з українською класичною музикою – у листопаді 2018 р. композитор Мирослав Скорик особисто представив свій новий твір «Варіації на Шведську тему», присвячений Н. Пасічник.

Музикантка вже більше, ніж 25 років живе у Швеції, є успішною і зною в Європі та Америці піаністкою, яка невтомно пропагує на всіх континентах українську музику [34].

Промоція української класичної музики є основою діяльності й всесвітньо відомого українського скрипаля, педагога, почесного професора Львівської національної музичної академії ім. Миколи Лисенка, професора *Eastman School of Music i Manhattan School of Music* (США), почесного члена Японської струнної асоціації викладачів Олега Криси.

Музикант переконаний, що сьогодні дуже важливою є підтримка молодих музикантів, зокрема, організація їхнього навчання за кордоном.

«Підтримати молоду талановиту людину – це одне. Зовсім інше – організація навчання за кордоном у провідних школах під керівництвом знаних педагогів, різноманітні турне та участь у міжнародних конкурсах, можливість виступів на відомих сценах світу, а відтак визнання та слава. Це ж промоція не лише віртуозного музиканта, а й України як країни з величезним надбанням музичної класики (композиторів, виконавців) і минушини, і сьогодення», – зазначає скрипаль.

Навчання у найкращих школах світу потребує певних фінансових затрат. Тому, для опіки таких студентів, О. Криси створив Благодійний фонд імені Лятошинського в Рочестері (США) та Благодійний фонд Олега Криси у Львові. «Можливості в нас не безмежні, та ми робимо все від нас залежне, аби якомога більше молодих українських віртуозів пізнавали світ, а світ пізнавав їх як віртуозів. Тобто необхідна підтримка і на державному рівні, й меценатська», – каже О. Криси.

Він вважає, що для того, щоб просувати обдаровану молодь за кордоном, потрібно розвивати сучасний фаховий менеджмент, без якого не можливо рухатися вперед.

О. Криси підкреслює: «Ми маємо хороших естрадних продюсерів, але дуже й дуже мало в світі класичної української музики. На жаль, в Україні таких фахівців не готують. Хоча в цілому світі це вигідна й прибуткова справа. Навчання за кордоном потрібне не лише молодим класичним музикантам, а й їхнім менеджерам. Як бачите все взаємопов'язано. Без першого кроку не може бути наступного».

Нині О. Крису називають більше менеджером, аніж музикантом. Він бачить прогалини в презентації класичної музики й завдяки тому, що відомий у світі, намагається їх ліквідувати, займаючись промоцією талановитої української молоді.

Уроками невичерпної української класичної музики для світу називають Міжнародний конкурс молодих скрипалів Олега Криси, який з 2013-го відбувається раз на три роки.

Цей конкурс був започаткований саме у Львові, аби молоді українські скрипалі мали можливість набувати досвід участі в міжнародних конкурсах тут, в Україні, без залучення великих коштів, яких потребують виїзди за кордон. Крім того, для них це величезна школа, оскільки усі претенденти проходять суворий та жорсткий попередній відбір і прослуховування, тому до участі в турах допускаються лише ті, які володіють неабиякою виконавською майстерністю.

Також львівський конкурс – це безпосередня промоція української класичної музики. Адже кожен учасник, серед яких дуже багато іноземців, повинен виконати певні твори українських авторів. На переконання організаторів, у подальшому зарубіжні виконавці майже завжди залучають ці твори до своїх концертних програм [35].

Культурна дипломатія є місією Академічного молодіжного симфонічного оркестру «INSO-Львів». «Популяризуючи українську класичну музику, ми будемо реальні містки між Сходом і Заходом, які об'єднують наших слухачів в різних регіонах країни», – каже І. Пришляк, Голова правління оркестру.

Сьогодні «INSO-Львів» є платформою, яка об'єднує молодих талановитих музикантів, більшість із яких – випускники Львівської консерваторії. Оркестр для них – це місце постійної гарантованої праці, тобто – можливість подальшого професійного росту [3].

«Знаю з досвіду: якщо музика якісна й цікава слухачеві, то її треба якомога більше виконувати на різних платформах і перехрестях. Але й від майстерності виконавця залежить 95 % успіху твору. Маємо вкладати увесь свій талант, зусилля, щоб музика прозвучала», – переконана піаністка і концертмейстер Національної музичної академії Олена Якуніна.

«Класична музика – це не легке заняття, а певна мисленнєва робота, – вважає композитор Олександр Щетинський. – Людина, яка просто з вулиці зайде на

концерт, почерпне значно менше інформації, аніж та, яка перед концертом підготувалася і прослухала твори тих чи інших композиторів. Але щоб таки донести цю музику до слухача, значна відповідальність покладається і на виконавця» [36].

І. Пришляк переконана, що завдяки діяльності «INSO-Львів» талановита молодь залишається після навчання і має можливість на місці продовжити свій професійний ріст, працюючи з відомими зірками класичної музики. «Для Львова та області це важливий здобуток і шанс зберегти та розвинути свій культурний потенціал», – каже вона [3].

Ще одним здобутком України є музичний фестиваль «Гольфстрім», який щороку в Києві, за підтримки Спілки композиторів України, організовує Золтан Алмаші – український сучасний композитор, віолончеліст, автор оркестрової та камерної музики, твори якого виконують у Швейцарії, Франції, Польщі, Білорусі, Молдові тощо.

«Гольфстрім» – це мікс сучасної та класичної музики, в якому поєднано твори різних за стилем композиторів. На фестивалі збирається різна за віком публіка – і молодь, і представники різних субкультур. «Якщо шедеври класики використовувати у незвичному контексті й залучати іншу, “цільову” аудиторію, то є шанс, що багато людей вперше відкриють для себе класичну музику», – каже З. Алмаші. Композитор переконаний, що класики не сприймає той, хто її не знає, бо головне – зацікавити слухача, поєднавши, наприклад, класику з сучасною музикою [37].

Це одна з нових форм взаємодії класичної музики зі сучасністю.

Іншою такою формою є аранжування популярних пісень на «класичний лад». І такий діалог для класики став дуже виграшним: класична обробка «пробиває» постмодерне звукове поле оркестровою (і не тільки) динамікою, властивою для класики академічністю та чіткою композицією, гармонійністю, незмінною традицією виконання творів, але з новими віяннями [2].

Також сприяє популяризації класики інтегрування її в різні сфери життя суспільства. Останнім часом помітно збільшилася кількість прикладів застосування класичної музики у вітчизняних екранних медіа, тому що це незвично, цікаво, престижно. Нерідко в рекламних роликах глядачі можуть прослухати уривки або й цілі композиції (доволі часто у вигляді реміксів чи римейків виключно у царині тексту) академічних композиторів [1].

«Такий аспект запам'ятовуваності уривків класичної музики з медіа може стати першим кроком для потенційного заохочення людей до пошуків цілих композицій, з яких ці уривки було виокремлено, – каже дослідниця класичної музики Юліана Бурда і додає: «Тут неможливо оминати й вітчизняну академічну музику,

яка також чудово підходить для медіа, адже вона є асоціативною, багатою на мелодії з національними мотивами, що безумовно пов'язано із ментальними особливостями нашого народу.

Ще одним важливим кроком при застосуванні таких зразків повинне бути розуміння художньої вартості цієї музики, на що вказують приклади успішної рекламної кампанії зарубіжних брендів та фірм. У такому випадку, на думку Ю. Бурди, «процес інтеграції класичної музики у звуковий простір щоденного життя відбудеться максимально швидко й дозволить створити імідж більш освіченого, культурного, інтелігентного індивіда, аналогічно, як це трактується відносно до архітектурних пам'яток чи шедеврів живопису і літератури. Відтак – зміцніє й імідж країни» [38].

Отже, таке твердження це ще раз доводить, що розвиток класичної музики – невід'ємна системна робота, яка потребує титанічних зусиль, проте дає надзвичайні результати у розвитку та зміцненні культурної політики.

Також у ХХІ ст. класична музика має долати непрості виклики, які перед нею ставить науково-технічний прогрес.

Одним із таких викликів є доступність. Музика втратила свою закриту елітарність – усе частіше її можна почути не лише в концертних залах, а й зовсім інших локаціях.

Доступнішим також стало навчання для академічних музикантів. Зрештою, композитори, пишучи свої твори, зазвичай передбачають наявність широкого кола слухачів, очікують на реакцію, намагаються справити враження, хочуть, аби слухачі розкодували закладений меседж.

Тому класична музика, окрім відкритості, також потребує заглиблення в себе, саморефлексії, загостреного відчуття. Це, звичайно, певні зусилля, які не потрібні для розважальної музики, і, приклавши які, людина суттєво збагачується [39].

Так, Україна перебуває у зовсім інших економічних, культурних та геополітичних умовах, ніж, наприклад, більшість країн Європи, які поширюють вплив своєї мови та культури за кордоном як глобальних, потрібних феноменів. Проте завданням нашої держави, незважаючи ні на що, є відстояти себе, свою суб'єктність, незалежність і суверенітет, відтак – розповісти про себе правильними словами і правильними діями [26].

А зусилля музикантів – виконавців, диригентів, композиторів – найкращий приклад того, як, завдяки патріотизму й бажанню розповісти про свою країну, українська класична музика поступово, але впевнено шириться світом. Її виконують у найбільш помітних концертних залах і вивчають в музичних консерваторіях на різних континентах, її мають змогу послухати й зрозуміти меломани з будь-якого куточка Земної кулі, її впізнають і шанують.

Саме завдяки талановитим вітчизняним виконавцям – диригентам Оксані Линів та Кирилу Карабицю, скрипалям Валерію Соколову, Дмитру Ткаченку, композитору Євгену Станковичу та багатьом іншим – сучасна вітчизняна музика отримує більше шансів стати почутою та престижною у світі. Бо класична музика є не стільки частиною музичної культури – культури цивілізованої – скільки самим портретом значущості цієї країни в світі. Змінюються економіки, політики, змінюються ситуації, і лише через культуру можна зрозуміти велич і міць Держави [13].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурда Ю. Класична музика поряд: реклама та телебачення / Юліана Бурда [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://moderato.in.ua/malenki-muzychni-istoriyi/klasichna-muzika-poryad-reklama-ta-telebachennya.html> (дата звернення 03.04.2020).
2. Кавери, які змусять вас закохатися у класичну музику [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://24tv.ua/kaveri_yaki_zmuyat_vas_zakohatisya_u_klasichnu_muziku_n809869 (дата звернення 03.04.2020).
3. Авер'янова Д. Іоланта Пришляк: Класична музика має потужний вплив на свідомість людини / Дар'я Авер'янова [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://varianty.lviv.ua/51217-iolanta-pryshliak-klasychna-muzyka-maie-potuzhnyi-vplyv-na-svidomist-liudyny> (дата звернення 30.03.2020).
4. Штогрін І. Класична музика є пропуском у «клуб цивілізованих» – Василь Василенко / Ірина Штогрін [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29502632.html> (дата звернення 30.03.2020).
5. Тунік Ю. Павло Гунька: Український симфонічний оркестр грав у Америці російську класику. Це – трагедія / Юлія Тунік [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/interviews/pavlo-gunka-ukrajinskiy-simfonichniy-orkestr-grav-u-americi-rosiysku-klasiku-ce-tragediya-423409.html> (дата звернення 17.04.2020).
6. Глуховський М. «Найкращий співак світу» Андрій Кимач: Після консерваторії я працював на заводі у Польщі / Михайло Глуховський [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/country/culture/andriy-kimach-na-krashchiy-spivak-svitu-za-versijeyu-bbc-pislya-konservatoriji-ya-pracyuvav-na-zavodi-u-polshchi-607130.html> (дата звернення 16.04.2020).
7. Дунаєнко В., Пересунько Т. Тріумф Української республіканської капели. 100 років успіху культурної дипломатії / Влад Дунаєнко, Тіна Пересунько [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://slovopys.kubg.edu.ua/triumf-ukrainskoi-respublikanskoi-kapely-100-rokiv-uspikhu-kulturnoi-dyplomatii/> (дата звернення 13.04.2020).

8. Коломоєць Д. «Без сильної культури немає сильної країни»: Флейтист Денис Савельєв про музику, США та Україну / Діана Коломоєць [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://zaxid.net/bez_silnoyi_kulturi_nemaye_silnoyi_krayini_n1484976 (дата звернення 12.04.2020).
9. Самченко В. Піаніст Станіслав Христенко: «Класична музика переживає розквіт за державні кошти, але не в Україні» / Валентина Самченко // Україна Молода. – 2019. – 24 верес. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3510/164/137604/> (дата звернення 15.04.2020).
10. Назар-Шевчук Л. Павло Гунька – посол української музики у світі / Лілія Назар-Шевчук [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://mus.art.co.ua/pavlo-hun-ka-posol-ukrains-koi-muzyku-u-sviti/> (дата звернення 13.04.2020).
11. Добуш Ю. Оксана Линів: Музикою можна змінювати історію / Юстина Добуш [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://argumentua.com/stati/okšana-lin-v-muzikoyu-mozhna-zm-nyuvati-stor-yu> (дата звернення 03.04.2020).
12. Симфонії Всесвіту.....повертаються....! [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://gasconcert.com.ua/galaxysimphony> (дата звернення 20.04.2020).
13. Самченко В. Музичний продюсер Олександр Пірієв: «Шоу-бізнес не може стати взірцем ідентичності держави» / Самченко Валентина // Україна Молода. – 2020. – 7 квіт. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3580/164/145148/> (дата звернення 20.04.2020).
14. Музичні вподобання українців [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/muzykalnye_predpochteniya_ukraincev.html (дата звернення 18.04.2020).
15. Олійник С. Збулося! «Ісландія»: перше онлайн радіо класичної музики в Україні / Стефанія Олійник [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://moderato.in.ua/events/zbulosya-islandiya-pershe-onlayn-radio-klasichnoyi-muziki-v-ukrayini.html> (дата звернення 21.04.2020).
16. «UA: КЛАСИЧНА МУЗИКА» [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://espresso.tv/news/2018/03/12/v_ukrayini_zapustyly_sayt_iz_bezkoshtovnoyu_klasichnoyu_muzykoju (дата звернення 22.04.2020).
17. Мисів Л. Сучасна інтерпретація класичної музики змінилась / Любомир Мисів [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=90758> (дата звернення 16.04.2020).

18. Горбань Д. Бути чесним із музикою. Антоній Баришевський зіграє у Львові «Людкейджа» / Діана Горбань [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: http://tvoemisto.tv/exclusive/buty_chesnym_iz_muzykoju_antoniy_baryshevskyy_zi_graie_u_lvovi_lyudkeydza_88335.html (дата звернення 15.04.2020).
19. Горчинська О. Класика поза часом. Інтерв'ю з Марією Дідковською / Олександра Горчинська [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/style/lyudi/-50026912.html> (дата звернення 12.04.2020).
20. Класика є класика. Чому тисячі українців їдуть до Львова на фестиваль класичної музики LvivMozArt [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/style/kultura/mizhnarodnij-festival-klasichnoji-muziki-lviv-mozart-rozrivaje-shabloni-i-stereotipi-2478270.html> (дата звернення 10.04.2020).
21. Українська класична музика мандрує! [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://filarm.vn.ua/ukra%D1%97nska-klasichna-muzika-mandruye/> (дата звернення 10.04.2020).
22. Ukrainian Live Tour: львів'яни відроджують українську класичну музику [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://galinfo.com.ua/news/ukrainian_live_tour_lvivyany_vidrodzhuyut_ukrainsku_klasychnu_muzyku_325792.html (дата звернення 09.04.2020).
23. Ukrainian Live Tour — подорож класичної музики від забуття до визнання [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: http://oblfilarm.com/organ_hall/UkrainianLiveTour (дата звернення 09.04.2020).
24. Невмержицький С. Ukrainian Live Tour в Києві: перевідкриття української класики / Стас Невмержицький [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://moderato.in.ua/events/ukrainian-live-tour-v-kiyevi-perevidkrittya-ukrayinskoji-klasiki.html> (дата звернення 08.04.2020).
25. Максим'як О. Павло Гунька запредентує у Львові унікальну програму української класичної мистецької пісні / Ольга Максим'як [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://photo-lviv.in.ua/pavlo-gunka-zaprezentuye-u-lvovi-unikalnu-programu-ukrayinskoji-klasichnoji-mysteczkoji-pisni/> (дата звернення 08.04.2020).
26. Слободяник Д. Гендиректор Українського інституту Володимир Шейко про те, яка Україна цікавить Європу / Дарія Слободяник [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://vogue.ua/article/culture/art/genprodyuser-ukrajinskogo-institutu-volodimir-sheyko-pro-kulturnu-diplomatiyu-reyvi-ta-podorozhi.html?fbclid=IwAR0oxrqIE2u6LUimB5tm_Xm-tQ5EYjxCMSC34OBEiPRBbmg0rOce4FevO5s (дата звернення 07.04.2020).

27. Нагородження «Греммі» 2020: українська піаністка отримала премію [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/styler/nagrazhdenie-gremmi-2020-ukrainskaya-pianistka-1580105086.html> (дата звернення 07.04.2020).
28. Ковалевська Є. Лауреатка Греммі Надія Шпаченко: люблю класичну музику і Біллі Айліш / Євгенія Ковалевська [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51614357> (дата звернення 06.04.2020).
29. Оркестр ВПС США у Європі через музику об'єднує збройні сили США та України <https://medium.com/u-s-embassy-kyiv/usafe-band-ukraine-b5f541accb11> (дата звернення 06.04.2020).
30. У Варшаві стартували Дні української музики [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2802024-u-varsavi-startovali-dni-ukrainskoj-muziki.html> (дата звернення 05.04.2020).
31. Як Польща підтримує промоцію української класичної музики – розповідає диригент Роман Ревакович [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=91415> (дата звернення 05.04.2020).
32. В Японії відбулися концерти української класичної музики [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://uatv.ua/u-yaponiyi-vidbulysya-kontserty-ukrayinskoj-klasichnoyi-muzyky-foto/> (дата звернення 13.04.2020).
33. У Токіо та Кіото відбулися концерти української класичної музики [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/291119-u-tokio-ta-kioto-vidbulysya-koncerty-ukrayinskoj-klasichnoyi-muzyky> (дата звернення 13.04.2020).
34. Міщенко Т. Композитор Мирослав Скорик присвятив музику піаністці Наталії Пасічник / Тетяна Міщенко // Україна Молода. – 2018. – 30 жовт. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3377/164/127593/> (дата звернення 03.04.2020).
35. Палига В. «Уроки невичерпної української класичної музики для світу» / Володимир Палига [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/kultura/uroky-nevycherпноyi-ukrayinskoj-klasichnoyi-muzyky-dlya-svitu> (дата звернення 02.04.2020).
36. Молчанова І. Нести «розум» у маси / Інна Молчанова // День. – 2019. – 23 трав. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/kultura/nesty-rozum-u-masy> (дата звернення 02.04.2020).
37. Шурин В. Композитори, музиканти виїжджають за кордон, бо не можуть реалізувати себе в Україні / Валентина Шурин [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://wz.lviv.ua/interview/213118-zoltan-almashi-kompozytory>

muzykanty-vyizhdzhaiut-za-kordon-bo-ne-mozhut-realizuvaty-sebe-v-ukraini (дата звернення 01.04.2020).

38. Мендюк Н. Класична музика в контексті реклами і маркетингу / Наталя Мендюк [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://conservatory.lviv.ua/novyny-uk/klasychna-muzyka-v-konteksti-reklamy-i-marketynhu/> (дата звернення 01.04.2020).

39. Дрималовський О. Чому класична музика — це cool: досвід Collegium Musicum / Орест Дрималовський [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://bit.ua/2017/02/collegium_musicum/ (дата звернення 10.04.2020).

Матеріал підготувала

М. Б. Лелик,
головний бібліограф
відділу наукового аналізу
та узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 1,24. Б/т. Зам. 32. Безплатно

НБУ імені Ярослава Мудрого, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12